

monteriam quam michi dimisit pater meus.² En fi el nostre mot continua apareixent en alguna font catalana posterior, com el *Palladi* dels Ss. XIV-XV que citen *Dag.* i *AlcM.*, o bé un doc. de Tortosa de 1341, on figura *azchona* junt amb *àpia* 'destral' (*BABL* XI, 414). En llengua d'oc les dades més antigues són les del *Jaufré*, si aquest poema es pot datar de c. 1230, o la de Peire Raimon de Tolosa («lauzengier, bec d'ascona», *Rayn.* II, 132), «e tenc un ascona e-l mà / e tramet-la-i de tal vertut / que tota rompet en l'escut, / que foc e flama 'n fes issir», «qui fer ab coltel o ab lansa, / qui ab espasa, / qui ab massa, / qui d'—, qui de coïnassa»;³ tenim encara aquesta forma en dos poemes no menys antics, la *Chanson d'Antiocha* i la *Vida de Sant Honorat*. És important l'aparició en el poema occità de la *Guerra de Navarra* de Guilhem Anelier (referent als fets de 1276-77, i escrit més tard, potser no molt), perquè és tan repetida (*azcona* 406, *ascona* 4888, *ezc.* 4385, *escona* 3556, 5051) i és prova d'un antic lligam amb aquest país. En dues fonts un poc més tardanes, potser totes dues del S. XIV, les *Légendes pieuses* publicades per Chabaneau i Reynaud, i el Pseudo-Turpi, poema roergat del S. XIV, tenim una grafia *ancona* (*PSW* I, 63) que és ben possible que sigui mal llegida per *aucona* o bé per *ascona*.

Del mateix origen el cast. *azcona* que ja apareix en la *Santa Oria*, 81, de Berceo; i en bastants textos dels Ss. XIII i XIV: 1435d (0); *Fn. Gonz.*, 63c i 304c; *J. Ruiz*, 1030; *Hist. Troyana*, 9.13, 47.9; *Po. de Alf. XI*, 439, 2165, 68; *Sem Tob* estr. 95; «*azcona*, tiro conocido, *acontias*», Nebrija. Mossàr. *lazcona* «*azcona*, dardo, lançuela pequeña» només en *PAlc.* Però més abundós en gallego-portuguès antic *ascuma* (cf. *Silveira, RPortFil.* I, 395ss.), *ascuna*, *ascumba*, que ja apareix en les *Cantigas* del Rei Savi: *ascūa* o *ascōa*, cta. 89 (*RFE* v, 162), *azcuna* (en l'ed. de 1889, II, 298 i altres dos passatges), i en la *Cron. Troiana* del S. XIV (I, 194.1, 353.25; II, 92.9, 13.11). En fi hi ha el basc *azkon*.

Van tractar de l'etimologia Diez, *Wb.*, 429; Spitzer, *RIEB* XVII, 94; M-Lübke, *ZFSL* XXXIII, II, 49, i *RIEB* XIX, 426; Giese, *RIEB* XIX, 630, *VKR* I, 161, i *ZRPb.* LII, 397; breus indicacions de Schuchardt, *RIEB*, 1913, 325-6, i VIII, 328;⁴ i jo mateix en l'article del *DCEC* I, 248-9, i *DECH*, que amplio ací amb dades filològiques i renovant les conclusions. Ara es pot considerar descartada l'etim. de Diez, a.-al. ant. *ask* 'freixe' (= al. *esche*) perquè si d'una banda l'extensió geogràfica no és de les que orienten netament cap a un origen germànic, sobretot la terminació no s'explicaria. M-Lübke es decantava primer per creure que era un mot autòcton en basc, emparentat amb *askarai* 'roca elevada' i amb *azkona* 'teixó',⁵ admetent alhora (ço que en el fons és contradictori), com creu Azkue (*Homen. a MzPi.* II, 87), que en definitiva provinguí del basc *az* o *aiz* 'penya, pedra', que ha donat molts noms d'instruments tallants: *a(i)zkora* 'la destral', *aiztur* 'aixada', 'tisores grans', *aizto* 'ganivet', curioses reminiscències lingüístiques de les eines de l'Edat de Pedra.⁶ Mancava, però, explicar la termina-

ció *-kon*.⁷

Spitzer, Giese i darrerament M-Lübke, creuen que si bé *ascona* en la seva forma actual ve del basc, en aquesta llengua, per la seva banda, és d'origen romànic. La forma primitiva seria *aucona*, que ja hem vist probablement documentada en dos textos occitans del S. XIV, i en tot cas ho està un cop parlant dels bascos en el S. XII; forma que el basc hauria alterat en *azkona* per influència dels citats noms d'instrument en *az*-. Quant a *aucona*, vindria del bearn. ant. *haucon* 'falcó', per comparació del llançament de l'ascona amb el vol agressiu d'aquest fort ocell, comp. el fr. ant. *fauc* 'ascona'.

A això, però, s'ha d'objectar que un mot tan difós, des de princ. del S. XIII, alhora, en quatre dominis lingüístics cabdals de la Romània, difícilment es podria haver pres del basc en una data molt recent, i si s'hagués pres molt abans seria en una època anterior al canvi bearnès de L en *y* en mots com *haucon*,⁸ i fins potser anterior al canvi bearnès de F- en *b*-. És veritat que també podríem admetre que la forma que va precedir *azkona* en basc no fou *aucona* sinó **alcona*, i carregar la caiguda de la F- en el compte del basc,⁹ de manera que no hi ha raons terminants que exclouguin enterament aquesta etimologia romànica del mot basc, però tampoc es poden considerar suficients els arguments positius esgrimits en suport d'aquesta etimologia. I confessem que la presència d'una forma amb caiguda de F- que apareix alhora, des de l'any 1200, en dos extrems tan allunyats del focus d'alteració de la consonant, com Galícia i la Provença del *Sant Honorat*, i de formes quasi unànimes en totes les llengües, amb -sc-, des del S. XIII, ens priven de creure-hi.

Si provem de tornar a entrar en el problema, de fresc i despullant-nos de les prevencions que ens hagin creat aquests lingüistes, reconeixem que no hi ha raons que indiquin fatalment un origen basc. Totes aquestes etimologies presuposarien encreuaments i fenòmens extraordinaris. Ni tan sols, des del punt de vista geogràfic, no existeix una presumpció clara contra una procedència germànica, idea sempre natural quan es tracta d'armes. Si contra el basc més aviat sobra la presència tan antiga en gallego-portuguès, mossàrab i provençal-llenguadocià, en pro del germànic bastaria admetre que és un mot d'origen visigòtic — no francic ni ostrogod.

En l'enllaç germànic precis que suggeria Diez no s'hi pot reincidir, a causa d'ona, però es podria tractar d'un germanisme diferent. Un mot d'aquesta forma precisa està ben documentat en germànic: l'escandinau èddic *askunna* 'creada o provinent dels Asen'. És sabut que existeixen molts adjectius en *-kunna* d'aquest sentit i formació en escandinau antic, i que n'hi ha o n'hi va haver en totes les llengües germàniques: isl. ant. *-kunnn* 'engendrat per', *konr* 'fill (de noble)', gòt. *kunni*, a.-al. ant. *chunni* 'llinatge', gòt. *sama-kunjans* 'del mateix llinatge', etc.; i també és sabut que els *Asen* són una junta de divinitats masculines i femenines, suprema en la mitologia escandina-